

Yakup YILMAZ¹

Hamide DAĞTAŞ²

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE BİTKİ ADLARI VE YETİŞTİĞİ YERLE İLİŞKİSİ

Özet

Varlıkların adlarıyla ilgilenen ad bilimi, varlıklara ad vermenin sebebini merak edenlerin yöneldiği bir disiplindir. Bitki adları ad biliminin konuları arasındadır. Bu çalışmada Türkçedeki bitki adlarıyla onların yetiştiği yer arasındaki ilişki ele alınmıştır. Türkçede bitki adlarıyla bitkilerin yetiştiği yer arasında dokuz husus dikkat çeker. Bunlar, bitkinin (*Çanakkale kekiği, Antalya çiğdemi* gibi) yerleşim yerinden ad alması, bitkinin (*ada çayı, dağ kekiği* gibi) coğrafi oluşumlardan ad alması, bitkinin (*Cezayir menekşesi, Yemen safranı* gibi) ülke adlarından ad alması, bitkinin (*Trakya lâlesi, Anadolu otu* gibi) Türkiye'deki bölge adlarından ad alması, bitkinin (*ağaç mantarı, çınar mantarı* gibi) üzerinde yaşadığı bitkilerden ad alması, bitkinin (*Cennet zambağı, Kâbe kekiği* gibi) dinî mekânlardan ad alması, bitkinin (*kır lâlesi, orman gülü* gibi) bitkili alan adlarından ad alması, bitkinin (*yer çileği, su biberi* gibi) üzerinde yaşadığı cansız varlıklardan ad alması ve bitkinin (*hastane çiçeği, mezarlık zambağı* gibi) yerleşim yerindeki mekânlardan ad almasıdır. Bu adlar bitkinin ana adı değil, ana adına bağlı farklı türleri için verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ad Bilimi, Bitki Ad Bilimi, Adlandırma, Bitki Adları.

RELATIONSHIP OF THE PLANT NAMES AND ITS GROWING PLACES IN TURKEY TURKISH

Abstract

Onomastics dealing with the entity names is a discipline that people orients who wondering why give names to entities. Plant names are a subject of onomastics. In this study, plants' names at Turkish and the relationships between

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yilmazyakupbey@gmail.com

² Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Öğrencisi

their natural habitats are discussed in detail. There are nine points standing out about Turkish plant names. These are like the following: Plants take the name of settlement city (such as *Çanakkale kekiği*, *Antalya çiğdemi*), plants take the name of geographical formations (such as *Adaçayı*, *dağ kekiği*), plants take the name of countries (such as *Cezayir menekşesi*, *Yemen safranı*), plants take the name of geographical regions of Turkey (such as *Trakya lâlesi*, *Anadolu otu*), plants take the name of the host plant that living on it (such as *ağaç mantarı*, *çınar mantarı*), plants take the name of religious sites (such as *Cennet zambağı*, *Kâbe kekiği*), plants takes the name of planted areas (such as *kır lâlesi*, *orman gülü*), plants take the name of non-living things that plant lives on it (such as *yer çileği*, *su biberi*), plants take the name of places in the cities (such as *hastane çiçeği*, *mezarlık zambağı*). These names are not the host name of the plants, they are given for different types of related plants.

Key words: Onomastics, The Science of Plant Names, Naming, Names of The Plants.

Giriş

Adlandırma, dilde düzenin ilk safhasıdır. Adlandırma olmadan varlıkların ifade edilmesi söz konusu olmaz. İnsanoğlu varlıkları adlandırarak iletişimi kolaylaştırmış; yaşadığı çevreyi, zihnindeki şemalara oturtarak biçimlendirmiştir. Varlıklara yüklenen anlamlar onlar üzerinde yapılan sınıflandırmalarda, tanımlamalarda, nesilden nesile aktarmada adlandırıldığı ölçüde çeşitlenmiş ve kodlanmıştır. Kùltürler varlıklara verilen adlar sayesinde yaşam biçimini, sahip olduğu coğrafyayı, içinde bulunduğu çevrenin durumunu daha kolay aktarmış ve dil düzenine de bunu yansıtmıştır.

Her ad bir şeyin ya da daha doğrusu bir kavramın yerini tutar, onun göstergesi olur. Gerçek nesnelerin yerini tutan, onların olmadığı ortamlarda da onlardan söz edilmesini dolayısıyla anımsanmayı, geleceğe yönelik tasarımlar yapmayı ve bunları başkalarına aktarmayı mümkün kılan şey, insandaki bu gösterge kullanabilme yetisidir (Akerson, 2007: 187-200).

Toplumlar içinde yaşadığı çevreye uyum sağlamış ya da çevre şartlarını kendi yaşam biçimleriyle ilişkilendirmiştir. İnsanın doğa ile olan yakınlığı, doğada var olan tüm varlıklarla bir denge kurmasını sağlamıştır. Bu dengenin dile yansması adlandırma ile gerçekleşmiştir. Toplumlar çevrelerindeki varlıklara; ihtiyaçları doğrultusunda kavram karşılıkları yaratmış, onları adlandırmıştır.

Ad bilimi, tür adı sayılan ögelerin hangi yollarla, ne biçimde kavram haline geldiğini; yeryüzündeki varlıkların, somut ve soyut nesnelerin dilde nasıl anlatım bulunduğunu araştırır (Aksan, 2009: 125). Ad bilimi, etimolojiyle sıkı bir ilişki içinde olmakla beraber kendi içinde özel adlar bilimi ve tür adları bilimi diye iki ana gruba ayrılır. Bu çalışmada tür adları biliminin alt kolu olan bitki adları bilimiyle ilgilidir. Bitki gibi tür adlarının adlandırılmasında kimi nesneler çok benzedikleri, yakından ilişkili oldukları ya da herhangi bir biçimde bağlı bulundukları bir nesneyle olan yakınlıklarının belirtilmesi yoluyla adlandırılır (Aksan, 2009: 125).

Bitki adlarıyla ilgili ilk bilgiler Türk dünyasının ansiklopedisi hüviyetindeki Dîvânü Lugâti't-Türk'ten edinilmektedir. Osmanlı devrinde bu konudaki ilk kitap İshak bin Murad tarafından 1390 yılında Gerede'de yazılan Edviye-i Müfrede'dir (Baytop, 1997: 6). Burada

Alkayış'ın Türkiye Türkçesinde Bitki Adları adlı doktora tezini (2007) ve Baytop'un TDK tarafından basılan Türkçe Bitki Adları Sözlüğü adlı eserini (en son 2007) de anmak gerekir.

Bitki adlandırmayla ilgili olarak dikkatleri çeken çalışmalardan Alkayış'ın "Türkiye Türkçesinde Bitki Adları" tez çalışmasında bitkinin adlandırılmasında yetiştigi yerin özelliklerine göre tasnifi şu şekilde yapılmıştır (2007: 103-107): 1. Bağ-bahçe, tarla ve çeşitli kara parçalarıyla kurulan bitki adları, 2. Dağ adlarıyla kurulan bitki adları, 3. Deniz, göl ve dere adlarıyla kurulan bitki adları, 4. Dinsel mekân adlarıyla kurulan bitki adları, 5. Ülke, şehir, ilçe, semt adlarıyla kurulan bitki adları, 6. Kapalı mekân adlarıyla kurulan bitki adları.

Uçar'ın makalesinde (2013: 133) coğrafyadan hareketle yapılan bitki adlandırmalarında şu yer adları kullanılmıştır: (Abant, Adana, Adıyaman, Afrika, Almanya, Amasya, Amerika, Anadolu, Angola, Ankara, Antep, Anzer, Arabistan, Asya, Azak Avrupa, Brezilya, Bursa, Brüksel, Cezayir, Çanakkale, Çin, Girit, Halep, Hasankeyf, Hindistan, Hollanda, Isparta, İspanya, İstanbul, İsveç, İzmir, Kâbe, Kafkas, Kandıra, Karaman, Kastamonu, Kazdağı, Kefe, Kıbrıs, Kırkağaç, Malta, Mançurya, Maraş, Medine, Mekke, Meksika, Mısır, Mudanya, Nil, Oltu, Sapanca, Sincan, Sudan, Suriye, Şam, Toros, Trabzon, Trakya, Türkiye, Uludağ, Vakvak, Van, Yalova, Yemen, Yeni Zelanda, Zigana). Tarafımızdan yapılan bu çalışmada Baytop'un eseri çerçevesinde hareket edildiği için bu çalışmadaki liste Uçar'ın listesiyle birebir örtüşmemektedir.

Türkiye Türkçesinde Bitki Adlandırmasının Yetiştigi Yerle İlişkisinde Dikkat Çeken Hususlar

Bu çalışmada, bitkilerin adlandırılmasıyla yetiştikleri yerin bağlantısı araştırılmıştır. Bitki adlarının çoğunun toplu olarak bulunduğu Baytop'un (1997) Türkçe Bitki Adları Sözlüğü taranmış, bitki isimleri bu kaynaktan yola çıkılarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma dokuz maddeyle şöyledir:

1. Bitkinin (Çanakkale kekiği, Antalya çiğdemi gibi) yerleşim yerinden ad alması,
2. Bitkinin (ada çayı, dağ kekiği gibi) coğrafi oluşumlardan ad alması,
3. Bitkinin (Cezayir menekşesi, Yemen safranı gibi) ülke adlarından ad alması,
4. Bitkinin (Trakya lâlesi, Anadolu otu gibi) Türkiye'deki bölge adlarından ad alması,
5. Bitkinin (ağaç mantarı, çınar mantarı gibi) üzerinde yaşadığı bitkilerden ad alması,
6. Bitkinin (Cennet zambağı, Kâbe kekiği gibi) dinî mekânlardan ad alması,
7. Bitkinin (kır lâlesi, orman gülü gibi) bitkili alan adlarından ad alması,
8. Bitkinin (yer çileği, su biberi gibi) üzerinde yaşadığı cansız varlıklardan ad alması,
9. Bitkinin (hastane çiçeği, mezarlık zambağı gibi) yerleşim yerindeki mekânlardan ad almasıdır.

1. Bitkinin Yerleşim Yerinden Ad Alması

Yerleşim yerinin bitki adı olarak kullanılmasında, Türkiye ve Türkiye dışında yer alan yerleşim yerleri bulunmaktadır. Yerleşim yeri olarak "köy" kelimesi bitki adlandırmasında kullanılmıştır:

Türkiye'deki yerleşim yerleri

Adana: Adana çiğdemi (çiğdem), Adana köknarı (köknar), Adana okalıptüsü (sıtma ağacı).

Afyon: Afyon haşhaş, Afyon haşhaşı (haşhaş).

Ankara: Ankara acı çiğdemi (acı çiğdem), Ankara çiğdemi (çiğdem).

Antep: Antep gülü, Antep fıstığı, Antep nanesi (nane).

Anzer (İkizdere-Rize): Anzer çayı.

Avşar (pek çok köy, kasaba, ilçe ve boy adı): Avşar otu (Afşar otu).

Antalya: Antalya çiğdemi (çiğdem).

Çanakkale: Çanakkale kekiği (mercanköşk).

Harput (Elazığ): Harput soğanı (soğan).

Hasankeyf (Batman): Hasankeyf tütününü (deli tütün).

Isparta: Isparta gülü (gül).

İstanbul: İstanbul dutu (dut), İstanbul kekiği (mercanköşk), İstanbul lâlesi (Osmanlı lâlesi), İstanbul zambağı (zambak), İstanbul süseni (Osmanlı döneminde İstanbul bahçelerinde, bugün ise Avrupa’da yetiştirilmektedir.) (Baytop, 1997: 189).

İzmir: İzmir kekiği (mercanköşk), İzmir mercanköşkü (mercanköşk).

Karaman: Karaman kimyonu (Frenk kimyonu).

Kanlıca (Beykoz-İstanbul): Kanlıca mantarı.

Küre (Kastamonu): Küre çiçeği.

Manisa: Manisa lâlesi (kar çiçeği).

Mersin: Mersin ağacı.

Maraş: Maraş otu (deli tütün).

Oltu (Erzurum): Oltu otu (pire otu).

Sincan (Ankara): Sincan dikenini (karaçalı).

Trabzon: Trabzon çayı (çay üzümü), Trabzon güz çiğdemi (güz çiğdemi), Trabzon hurması (kara hurma), Trabzon kekiği (kaya kekiği), Trabzon yılanıyastığı (yılanıyastığı).

Van: Van gülü (gül).

Yalova: Yalova mercanı (tavşan kirazı).

Türkiye dışındaki yerleşim yerleri

Halep (Suriye): Halep çamı (çam), Halep lâlesi (lâle).

Kefe (Kırım): Kefe kimyonu, Kefe lâlesi (Kırım’ın güneyinde bir şehir olan Kefe’de - şimdiki adı Feodasiya- yetiştirilen ve 17. yüzyılda İstanbul’da satılan bir lâle çeşididir. Regel türünün bir çeşidi olmalıdır. Bu türden yararlanılarak İstanbul lâlesinin Osmanlı lâlesi, lâle-i Rumî gibi çeşitlerinin İstanbul’da elde edildiği düşünülmektedir.) (Baytop, 1997: 168).

Şam (Suriye): Şam fıstığı (Antep fıstığı), Şam gülü (gül).

Özel ad sayılan yerleşim yerlerinin yanında tür adı olarak kullanılan yerleşim yeri adları da bitki adlandırmasında kullanılmıştır:

Köy: köy mantarı (duvaklı mantar), köy mantarı (evlek mantarı), köy otu (kuşekmek), köy söğüdü (söğüt).

2. Bitkinin Coğrafi Oluşumlardan Ad Alması

Coğrafi oluşumların bitki adı olarak kullanılmasında ada, bataklık, bayır, dağ, deniz, dere, göl, kum, yayla ve yalı kelimeleri yer almaktadır. Fırat, Kaz Dağı, Hıra, Mıhtepesi, Mazi, Sapanca ve Toros gibi doğal oluşumlara verilen bu özel isimler de ad olarak tasnifte yer almıştır:

Ada: ada çayı.

Bataklık: bataklık nergisi (lilpar), bataklık süseni.

Bayır: bayır çayı (mercanköşk), bayır pelini (civanperçemi).

Dağ: dağ kekiği, dağ sümbülü, dağdağan (çitlembik), dağ cehrisi (kuzu otu), dağ çayı, dağ çayı (taş nanesi), dağ çileği, dağ çöveni, dağ eriği (erik), dağ karanfili, dağ kavağı (kavak), dağ kekiği (kaya kekiği), dağ kekiği (mercanköşk), dağ kimyonu (kefe kimyonu), dağ kirazı (kiraz), dağ lâlesi (Manisa lâlesi), dağ marulu, dağ misgisi (müskülüm), dağ muşmulası (tavşan elması), dağ nanesi, dağ nohodu (nohut), dağ pancarı (yabani pancar), dağ papatyası (beyaz papatya), dağ pazısı (labada), dağ pırasası (çiriş), dağ reyhanı, dağ sakızı (hindiba), dağ sakızı (kannık), dağ sakızı (marul), dağ sakızı (yemlik), dağ salebi (salep), dağ sarmaşığı (bodur otu), dağ soğanı, dağ sümbülü, dağ yemişi (kocayemiş).

Deniz: deniz börülcesi, deniz otu (deniz teresi), deniz pelini (yavşan), deniz soğanı (ada soğanı), deniz teresi, deniz üzümü, deniz yavşanı (yavşan).

Dere: dere çayı (kaya kekiği), dere gülü (baldırıkara), dere kirazı (tavşan kirazı), dere nanesi (nane), dereotu.

Göl: göl kestanesi, göl soğanı (çan çiçeği).

Kepir ‘verimsiz killi toprak’ (Ayverdi, 2011: 656): kepir otu (kantaron), kepir yavşanı (acı yavşan).

Yalı: yalı otu.

Yayla: yayla çayı (dağ çayı), yayla çiçeği (ölmez çiçek), yayla gülü (ölmez çiçek), yayla kekiği (mercanköşk), yayla kestanesi (çiğdem), yayla lâlesi, yayla liforu (çoban üzümü), yayla likapası (çoban üzümü), yayla otu (ölmez çiçek), yayla salebi (salep), yayla süseni (süsen), yayla yavşanı (acı yavşan).

Genel coğrafi adların yanında özel coğrafi adlardan alınan bitki adları da vardır:

Abant (gölü): Abant çiğdemi (çiğdem).

Fırat (nehri): Fırat kavağı (kavak).

Hıra (mağarası): Hıra (hatmin), Hıra çiçeği (hatmin).

Kaz dağı: Kaz dağı çayı (dağ çayı).

Mıhtepesi: Mıhtepesi mantarı.

Mazı (dağı): Mazı meşesi (meşe).

Sapanca (gölü): Sapanca çayı (çay üzümü).

Toros (dağı): Toros köknarı (köknar), Toros sediri (sedir).

3. Bitkinin Ülke Adlarından Ad Alması

Ülke adının bitki adı olarak kullanılmasında Acem, Cezayir, Girit, Halep, Mısır, Şam, Yemen ve Türkiye kelimeleri yer almaktadır:

Acem: Acem arpası (dağ çayı), Acem düğün çiçeği (düğün çiçeği), Acem kimyonu (kimyon).

Cezayir: Cezayir menekşesi.

Çin: Çin karanfili (hüsnüyusuf).

Girit: Girit lâlesi (Manisa lâlesi), Girit otu (gazel otu), Girit otu (it üzümü), Girit sateri (kaya kekiği), Girit şakayığı (Manisa lâlesi).

Mısır: Mısır anasonu (diş otu), Mısır baklası (domuz baklası), Mısır yasemini (yasemin).

Yemen: Yemen safranı (kuzu otu).

Türkiye: Türkiye melisası.

4. Bitkinin Türkiye'deki Bölge Adlarından Ad Alması

Türkiye'de bölge adlarının bitki adı olarak kullanılmasında Anadolu, Doğu, Şark ve Trakya kelimeleri yer almaktadır:

Anadolu: Anadolu otu (çay üzümü), Anadolu ravendi (lâbada), Anadolu salep otu (salep), Anadolu teke dikenini (teke dikenini).

Doğu: Doğu haşhaşı (haşhaş), Doğu süseni (süsen).

Şark: Şark çöveni (çöven).

Trakya: Trakya lâlesi (lâle).

5. Bitkinin Üzerinde Yaşadığı Bitkilerden Ad Alması

Bazı bitkiler, yaşadıkları yer olarak başka bitkileri tercih etmiş ve adlarını da üzerinde yaşadıkları bitkilerden almıştır. Bitkilere yurt olan bitkiler arasında ağaç, buğday, çalı, çam, çınar ve meşe kelimeleri yer almaktadır:

Ağaç: ağaç mantarı.

Kütük: kütük mantarı.

Çam: çam mantarı (Kanlıca mantarı), çam otu (atkuyruğu), çam otu (burç, kibrit otu).

Çınar: çınar mantarı.

Meşe: meşe mantarı (tavuk bacağı mantarı), meşe navruzu (navroz), meşe burcu.

6. Bitkinin Dinî Mekânlardan Ad Alması

Dini kavramların bitki adı olarak kullanılmasında Cennet ve Kâbe kelimeleri yer almaktadır:

Cennet: Cennet zambağı (süsen).

Kâbe: Kâbe kekiği (yavşan), Kâbe süpürgesi (civanperçemi), Kâbe süpürgesi (yavşan).

7. Bitkinin Bitkili Alan Adlarından Ad Alması

Bitki ekimi için kullanılan toprak ya da alan adlarının bitki adı olarak kullanılmasında bağ, bahçe, bostan, çayır, kır, orman, tarla, otlak ve yayla kelimeleri yer almaktadır:

Bağ: bağbozan (bostanbozan), bağ söğüdü (söğüt), bağ yaprağı (bağa).

Bahçe: bahçe hezaren (hezaren), bahçe iğdesi (iğde), bahçe nanesi (nane), bahçe şebboyu (şebboy), bahçe teresi (tere), bahçe üvezi (üvez).

Bostan: bostanbozan, bostangüzeli (semizotu), bostan hindibas (hindiba), bostan karanfili (boru çiçeği), bostan otu (şevketibostan).

Çayır: çayır çiğdemi (çiğdem), çayır çömezi (incirop), çayır dutu (yonca), çayır düğmesi, çayır mantarı (evlek mantarı), çayır papatyası (koyungözü), çayır salebi (salep), çayır sedefi, çayır soğanı (soğan), çayır sümbülü, çayır yemliği (yemlik).

Kır: kır lâlesi (Manisa lâlesi), kır menekşesi (domuzağırşığı), kır nanesi (dağ reyhanı), kır soğanı (soğan), kır pazısı (yabani pancar), kır sakızı (kannık), kır yasemini (yaban yasemini).

Orman: orman gülü (komar), orman liforu (çay üzümü), orman ligarbası (çay üzümü), orman likarbası (çay üzümü), orman sarmaşığı (duvar sarmaşığı).

Otlak: otlak ayrığı.

Tarla: tarla çöveni (çöven), tarla mantarı (evlek mantarı), tarla sarmaşığı (mahmude otu), tarla yemliği (yemlik).

Yaban: Yaban armudu (ahlat), yaban asması (yaban yasemini), yaban ayvası (ayı fıncığı), yaban baklası (domuz baklası), yaban elması, yaban eriği, yaban fıncığı, yaban kabağı (şeytan şalgamı), yaban kekiği (mercanköşk), yaban mersini (çoban üzümü), yaban nanesi (marsuvan otu), yaban saparnası (silcan), yabani ada çayı, yabani badem, yabani biber (güveyfeneri), yabani ceviz (kokar ağacı), yabani çilek (dağ çileği), yabani defne (gilaburu), yabani gömeç (hatmi), yabani gül, yabani hardal, yabani haşhaş, yabani havuç (bırçalık, iskorçina), yabani hindiba, yabani iğde, yabani kavun (şal kabağı), yabani kereviz (baldıran), yabani kimyon (frenk kimyonu), yabani kişniş, yabani kuşkonmaz (tilkişen), yabani mersin (tavşan kirazı), yabani mürver, yabani nane, yabani pancar, yabani pazı (labada), yabani pırasa (çiriş), yabani tere (su teresi), yabani teretaze, yabani tütün, yaban sarmaşığı, yaban yasemini.

Yayla: yayla çayı (dağ çayı), yayla çiçeği (ölmez çiçek), yayla gülü (ölmez çiçek), yayla kekiği (mercanköşk), yayla kestanesi (çiğdem), yayla lâlesi, yayla liforu (çoban üzümü), yayla likapası (çoban üzümü), yayla otu (ölmez çiçek), yayla salebi (salep), yayla süseni (süsen), yayla yavşanı (acı yavşan).

8. Bitkinin Üzerinde Yaşadığı Cansız Varlıklardan Ad Alması

Bitkilerin yaşayabilmesi için en gerekli iki şey su ve topraktır. Bitkiler bazen toprakta değil, onun yerine kum, kaya veya taş üzerinde de yaşayabilmektedir. Bitkilerin üzerinde veya içinde yaşadıkları maddelere göre adlandırılmasında su, yer, kaya, kum ve taş kelimeleri bulunmaktadır:

Yer: yer çamı, yer çileği (dağ çileği), yer elması (adamotu), yer fesleğeni, yer göbeği (canavar otu), yer iğdesi (çıçırgan), yer ineği (havciva), yer kazayağı (kazayağı), yer kulancı (kebere), yer ligarbası (çoban üzümü), yer meşesi (kısamahmut otu), yer mürveri (mürver), yer narı, yer palamudu (kısamahmut otu), yer sakızı (yakı otu), yer servisi (yer çamı), yer somunu (domuz ağırşığı), yeryaran (kuzugöbeği mantarı), yer yenedünyası (adam otu).

Su: su biberi (madımak), suçiçeği (çuha çiçeği), su diken (köygöçüren), su gerdemesi (su teresi), su gülü (nilüfer), su kabağı, su kamışı (hasır otu), su karanfili, su karayemişi (karayemiş), su kazayağı, su kerdemesi (su teresi), su kestanesi (göl kestanesi), su lâlesi (nilüfer), su mancasi (su teresi), su mercimeği, su nanesi (nane), su nergisi (lilpar), su oku, su paprası, su sarımsağı (kurtluca), su teresi, su yarpuzu (nane), su yoncası, su zambağı (nilüfer).

Kaya: kaya andız otu (andız otu), kaya kekiği, kaya kuruğu, kaya sarımsağı (sarımsak), kaya sümbülü (sümbül).

Kum: kum çavdarı, kum darı (darı), kum eriği (erik), kum otu (uyuz otu), kum sarmaşığı (çit sarmaşığı), kum zambağı.

Taş: taş kekiği (kaya kekiği), taş kekiği (mercanköşk), taş kınası (kına ağacı), taş mantarı (ayı mantarı), taş nanesi, taş sarımsağı (sarımsak).

9. Bitkinin Yerleşim Yerindeki Mekânlardan Ad Alması

Yerleşim yerlerindeki mekân adlarının bitki adı olarak kullanılmasında bataklık, hastane, çarşı ve mezarlık kelimeleri bulunmaktadır.

Bokluk: bokluk otu (rezene).

Hastane: hastane çiçeği (Gaziantep Amerikan Hastanesi Bahçesi. İlk defa Antep Amerikan Hastanesi bahçesinde yetiştirilmiş -muhtemelen 1882-1915 yılları arasında Amerikan Hastanesi'nde hekim ve Antep Merkezi Türkiye Kolejinde Tıbbi Botanik öğretim üyesi olarak çalışmış olan Bayan Dr. Fanny Andrews Shepard tarafından- ve sonradan hastane çiçeği adıyla, hâlen de, Gaziantep'in diğer bahçelerine yayılmıştır. Vatani Kuzey Amerika'dır.) (Baytop, 1997: 296).

Çarşı: çarşı çekemi (burç).

Mezarlık: mezarlık otu, mezarlık zambağı (süsen).

SONUÇ

Yapılan tanımlama ve açıklamalardan anlaşıldığı gibi her ne kadar adlandırma konusunda “nedensizlik” ilkesi (Karaağaç 2013: 594) ön planda yer alsa da aslında verilen bazı adların hiç de tesadüf olmadığı, Türkiye Türkçesinde bitkilerin yaşadıkları ve yetiştikleri yerle ilişkilerinde bitkilerin Çanakkale kekiği, Antalya çiğdemi gibi yerleşim yerinden; ada çayı, dağ kekiği gibi coğrafi oluşumlardan; Cezayir menekşesi, Yemen safranı gibi ülke adlarından; Trakya lâlesi, Anadolu otu gibi Türkiye'deki bölge adlarından; ağaç mantarı, çınar mantarı gibi üzerinde yaşadığı bitkilerden; Cennet zambağı, Kâbe kekiği gibi dinî mekânlardan; kır lâlesi, orman gülü gibi bitkili alan adlarından; yer çileği, su biberi gibi üzerinde yaşadığı cansız varlıklardan ve hastane çiçeği, mezarlık zambağı gibi yerleşim yerindeki mekânlardan ad aldığı görülmüştür. Bu adlar bitkinin ana adı değil, ana adına bağlı farklı türleri için verilmiştir.

KAYNAKLAR

- AKERSON, F. E. (2007). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.
- AKSAN, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK.
- ALKAYIŞ, M. F. (2007). *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*. Erciyes Üniversitesi, SBE, TDE, Doktora Tezi, Kayseri.
- AYVERDİ, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Milliyet-Kubbealtı.
- BAYTOP, T. (1997). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- UÇAR, İ. (2013). Yetiştği/Geldiği Coğrafya veya Etnik Adlandırmayla Oluşturulan Bitki Adları. *ZfWT: Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 5, No. 1, 115-135.